

**QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISHGA OID ASOSIY
YONDASHUVLAR TAHLILI**

Ashuroxunova Iroda Tohir qizi

Guliston davlat universiteti

ashuroxunovairoda@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada huquqiy jamiyatni shakllantirishda zarur bo'lgan Qonunchilik tizimini rivojlantirishga oid yondashuvlar hamda zarur bo'lgan amaliy harakatlar izchilligi masalasi yoritiladi.

Kalit so'zlar: qonunchilik, huquq sohasi, yuridik ekspertlar, jamiyat, texnologiya, islohot, odil sudlov

Huquq jamiyatni shakllantirish va tartibga solishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. U tartibni saqlash, nizolarni hal qilish va huquqlarni himoya qilish uchun asos yaratadi. Bugungi kunda nega qonunchilik muhim omil bo'lib xizmat qilyapti? Jamiyatda qonunning o'ziga xos jihati bormi, jamiyatda qonunchilikni yuklsaltirish borasidagi amaliy harakatlar nimalardan iborat bo'lishi kerak? Ushbu savollarga tizimli va tahliliy javob berish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Jamiyatda qonunchilikni takomillashtirish bir nechta asosiy yondashuvlarni o'z ichiga oladi:

1. Qonunchilikni isloh qilish: o'zgaruvchan jamiyat qadriyatlari, texnologik taraqqiyot va yuzaga kelayotgan muammolarni aks ettirish uchun qonunlarni doimiy ravishda yangilash va takomillashtirish. Qonunchilikni isloh qilish yangi muammolarni hal etish, eskirgan qonunlarni yangilash, huquqiy tizimning samaradorligi va samaradorligini oshirish maqsadida qonunlarni ko'rib chiqish, o'zgartirish va yaratish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Qonunchilikni isloh qilishning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1. Islohotlar yo'nalishlarini aniqlash: Qonun chiqaruvchi organlar, davlat idoralari, huquq sohasi mutaxassislari va manfaatdor tomonlar o'zgaruvchan jamiyat ehtiyojlari, huquqiy bo'shliqlar, nomuvofiqliklar yoki samarasizliklardan kelib chiqib, islohotlarni talab qiluvchi qonun sohalarini aniqlaydilar.

2. Yangi qonun loyihasini ishlab chiqish: Yuridik ekspertlar, qonun chiqaruvchilar va siyosatchilar aniqlangan muammolarni hal qilish uchun yangi qonunlar yoki amaldagi qonunlarga o'zgartirishlar kiritish loyihalarini ishlab chiqadilar. Bu jarayon keng qamrovli tadqiqotlar, maslahatlashuvlar va turli istiqbollar va potentsial ta'sirlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi.

3. Maslahatlashuv va manfaatdor tomonlarning ishtiroki: Hukumatlar taklif etilayotgan qonunchilik islohotlari bo'yicha fikr va mulohazalarni to'plash uchun

ko'pincha manfaatdor tomonlar, jumladan, zarar ko'rgan shaxslar, jamoalar, advokatlik guruhlar, korxonalar va huquqshunoslar bilan maslahatlashuvlar o'tkazadi.

4. Ko'rib chiqish va muhokama qilish: Taklif etilayotgan qonun hujjatlari parlamentlar yoki kongresslar kabi qonun chiqaruvchi organlarda ko'rib chiqiladi va muhokama qilinadi, bunda qonun chiqaruvchilar taklif etilayotgan islohotlarning mohiyati, mumkin bo'lgan oqibatlari va oqibatlarini muhokama qiladilar. Ushbu bosqichda muammolarni bartaraf etish va qonunchilikni takomillashtirish uchun tuzatishlar kiritilishi mumkin.

5. Qabul qilish va amalga oshirish: Agar ma'qullansa, taklif qilingan qonun hujjatlari ovoz berish kabi rasmiy qonunchilik jarayonlari orqali qonunga kiritiladi. Qabul qilingandan so'ng, davlat organlari va yuridik organlar yangi qonunlarni amalga oshirish va qo'llash uchun javobgardir.

6. Monitoring va baholash: Hukumatlar ularning samaradorligini baholash, har qanday kutilmagan oqibatlarni aniqlash va zarurat tug'ilganda qo'shimcha tuzatishlar yoki qayta ko'rib chiqishlar qilish uchun vaqt o'tishi bilan qonunchilik islohotlarining amalga oshirilishi va ta'sirini nazorat qiladi.

7. Xalqaro va qiyosiy istiqbollari: Qonunchilikni isloh qilish bo'yicha sa'y-harakatlar boshqa yurisdiksiyalardagi tajribalarni o'rganish va muvaffaqiyatli yondashuvlarni mahalliy sharoitlarga moslashtirish uchun ilg'or xalqaro tajriba va qiyosiy qonunchilik asoslariga tayanishi mumkin.

Umuman olganda, qonunchilikni isloh qilish - bu qonunlarning dolzarbligi, javob berishi va adolatni ta'minlash, huquqlarni himoya qilish va jamiyat ehtiyojlarini qondirish uchun qulay bo'lishini ta'minlashga qaratilgan dinamik va doimiy jarayon.

2. Odil sudlovdan foydalanish: barcha shaxslarning ijtimoiy-iqtisodiy holatidan qat'i nazar, yuridik vakillik va nizolarni hal qilish mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlash.

Odil sudlovdan foydalanish deganda shaxslar va jamoalarning nizolarni hal qilish va adolatga erishish uchun yuridik xizmatlar, axborot va himoya vositalaridan foydalanish qobiliyati tushuniladi. U arzonlik, yuridik xizmatlarning yaqinligi, til va madaniy to'siqlar va tizimli tengsizliklar kabi turli omillarni o'z ichiga oladi. Odil sudlovdan foydalanishni ta'minlash qonun ustuvorligini ta'minlash va qonun oldida tenglikni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Bu ko'pincha yuridik yordam xizmatlarini yaxshilash, qonuniy huquqlardan xabardorlikni oshirish va marginal guruhlar uchun adolat yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan sa'y-harakatlarni o'z ichiga oladi.

3. Ta'lim va xabardorlik: fuqarolarning qonunda nazarda tutilgan huquq va majburiyatlarini tushunish imkoniyatlarini kengaytirish uchun aholining huquqiy savodxonligi va xabardorligini oshirish.

4. Sudlar mustaqilligi: qonunning adolatli va xolis talqin qilinishi va qo'llanilishini ta'minlash uchun sud hokimiyatining mustaqilligini ta'minlash.

Sud hokimiyatining mustaqilligi deganda sud hokimiyati hokimiyatning boshqa tarmoqlari yoki tashqi tomonlarning nomaqbul ta'siri yoki aralashuvidan xoli bo'lishi kerak degan g'oyani bildiradi. Bu sudyalarning qonun va faktlarga asoslangan xolis qarorlar qabul qilishiga ta'sir ko'rsatishdan qo'rqmasdan va xolis qaror qabul qilishini ta'minlaydi. Bu mustaqillik qonun ustuvorligini ta'minlash, shaxs huquqlarini himoya qilish, adolatli va adolatli huquqiy tizimni saqlash uchun zarurdir. Asosiy jihatlarga egalik huquqini himoya qilish, moliyaviy avtonomiya va qaror qabul qilishda avtonomiya kiradi.

5. Jamoatchilikni jalb qilish: Jamoatchilik bilan maslahatlashuvlar, ishtirokchi qarorlar qabul qilish va tushuntirish dasturlari orqali hamjamiyatlarni huquqiy jarayonga jalb qilish.

Huquqiy jarayonda hamjamiyat ishtiroki qarorlar qabul qilish va siyosatni ishlab chiqishda jamoalarni jalb qilish uchun turli strategiyalarni o'z ichiga oladi. Bu erda asosiy tarkibiy qismlarning taqsimoti:

1. Jamoatchilik konsultatsiyalari : Bular davlat organlari yoki tashkilotlar taklif etilayotgan siyosat, loyihalar yoki qarorlar bo'yicha jamoatchilikdan fikr so'raydigan rasmiy jarayonlardir. Bu ommaviy yig'ilishlar, so'rovlar, fokus-guruhlar yoki fikr-mulohazalarni yig'ish uchun onlayn platformalarni o'z ichiga olishi mumkin.

2. Ishtirok etish asosida qaror qabul qilish : Bu yondashuv qarorlar qabul qilish jarayoniga jamoa a'zolarini faol jalb qilishni o'z ichiga oladi. Bu faqat ma'lumot izlashdan tashqariga chiqadi va natijalarni shakllantirish uchun jamoalarga imkoniyat berishga qaratilgan. Bunga maslahat qo'mitalari, fuqarolar hay'ati yoki hamjamiyat a'zolari to'g'ridan-to'g'ri qaror qabul qilishda hissa qo'shadigan byudjetlashtirish jarayonlarini tashkil etish kiradi.

3. Aloqa dasturlari : Aloqa dasturlari jamoalar, xususan, chetda qolishi yoki kam vakillik qilishi mumkin bo'lganlar bilan faol hamkorlik qilish uchun mo'ljallangan. Ushbu dasturlar ishonchni mustahkamlash, xabardorlikni oshirish va qonuniy huquqlar, xizmatlar va ishtirok etish imkoniyatlari haqida ma'lumot berishga qaratilgan.

4. Imkoniyatlarni oshirish : Jamiyat ishtirokining yana bir jihati hamjamiyat a'zolarining huquqiy jarayonda samarali ishtirok etish salohiyatini oshirishni o'z ichiga oladi. Bu shaxslarga va jamoat guruhlariga huquqiy tartib-qoidalarni o'tkazishda, ularning manfaatlarini himoya qilishda va qarorlar qabul qilish jarayonlarida mazmunli ishtirok etishda yordam berish uchun treninglar, resurslar va qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga olishi mumkin. Umuman olganda, jamoatchilikning huquqiy jarayonda ishtirok etishi boshqaruvda shaffoflik, hisobdorlik va inklyuzivlikni rag'batlantirish hamda siyosat va qarorlar ular ta'sir qiladigan jamoalarning ehtiyojlari va ustuvorliklarini aks ettirishini ta'minlash uchun zarurdir.

6. Texnologiya integratsiyasi: nizolarni hal qilishning onlayn platformalari va huquqiy ma'lumotlarga raqamli kirish kabi huquqiy jarayonlarning samaradorligi va samaradorligini oshirish uchun texnologiyadan foydalanish.

Huquqiy sohada texnologiyadan foydalanish huquqiy jarayonlarning samaradorligi va samaradorligini oshirish uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada ba'zi asosiy fikrlar:

1. Onlayn nizolarni hal qilish (ODR) platformalari : ODR platformalari an'anaviy sud zallaridan tashqarida nizolarni hal qilishni osonlashtirish uchun texnologiyadan foydalanadi. Ushbu platformalar ko'pincha nizolarni samarali va iqtisodiy jihatdan samarali hal qilish uchun onlayn muzokaralar, vositachilik va arbitraj kabi usullardan foydalanadi.

2. Huquqiy axborotga raqamli kirish : Texnologiya huquqiy axborotni raqamli platformalar orqali yanada qulayroq qildi. Onlayn ma'lumotlar bazalari, huquqiy tadqiqot vositalari va elektron kutubxonalar advokatlar, sudylar va jamoatchilikka katta hajmdagi huquqiy ma'lumotlar, precedentslar va sud amaliyotidan bir zumda foydalanish imkonini beradi, tadqiqot jarayonlarini soddalashtiradi va qarorlar qabul qilishni yaxshilaydi.

3. Huquqiy jarayonlarni avtomatlashtirish : Sun'iy intellekt (AI) va mashinani o'rganish kabi avtomatlashtirish texnologiyalari hujjatlarni ko'rib chiqish, shartnomalarni tahlil qilish va huquqiy tadqiqotlar kabi muntazam huquqiy vazifalarni avtomatlashtirish uchun qo'llanilmoqda. Bu yuridik mutaxassislariga o'z ishining yanada murakkab va strategik jihatlariga e'tibor qaratish uchun vaqtni bo'shatadi.

4. Elektron ariza berish va ish yuritish tizimlari : Ko'pgina sudlar va yuridik tashkilotlar huquqiy hujjatlarni elektron shaklda taqdim etish, sud majlislarini rejalashtirish va ishning borishini kuzatish imkonini beruvchi elektron ariza berish va ishlarni boshqarish tizimlarini qabul qildi. Bu ma'muriy vazifalarni soddalashtiradi va qog'ozbozlikni kamaytiradi.

5. Virtual huquq amaliyoti va masofaviy hamkorlik : Texnologiya advokatlarga masofadan turib ishlash va dunyoning istalgan nuqtasidan mijozlar va hamkasblar bilan hamkorlik qilish imkonini beradi. Virtual huquq amaliyotlari videokonferentsiya, xavfsiz xabar almashish platformalari va bulutga asoslangan vositalardan onlayn yuridik xizmatlarni taqdim etish uchun foydalanadi, bu esa mijozlarga yanada qulaylik va foydalanish imkoniyatini beradi.

Umuman olganda, huquqiy sohada texnologiyadan foydalanish huquqiy jarayonlarni yanada shaffof, qulay va mijozlar va manfaatdor tomonlarning ehtiyojlariga javob beradigan qilib, samaradorlikni oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va odil sudlovdan foydalanish imkoniyatini oshiradi.

7. Inson huquqlarini himoya qilish: asosiy inson huquqlarini himoya qilish va kamsitish, tengsizlik va ijtimoiy adolatsizlik kabi muammolarni hal qilish uchun huquqiy asoslarni mustahkamlash.

8. Fanlararo hamkorlik: Murakkab huquqiy muammolarni hal qilishda yaxlit va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish uchun huquqshunoslar, siyosatchilar, olimlar va boshqa fanlar mutaxassislari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

Yuridik mutaxassislar, siyosatchilar, olimlar va boshqa fanlar mutaxassislari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish juda muhim, chunki bu murakkab huquqiy muammolarni har tomonlama tushunishga imkon beradi. Har bir guruh o'ziga xos istiqbollarni, bilim va ko'nikmalarni stolga olib keladi, bu masalaning turli tomonlarini ko'rib chiqadigan innovatsion va samarali echimlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Ushbu fanlararo yondashuv huquqiy murakkabliklarni hal qilishda yanada barqaror va adolatli natijalarga olib keladigan yaxlit fikrlashni targ'ib qiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib shuni xulosa qilish mumkinki, ushbu yondashuvlarni qo'llash va doimiy ravishda takomillashtirishga intilish orqali jamiyatlar qonun ustuvorligini oshirishi, adolatni mustahkamlashi va fuqarolarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi – T., 2017.
2. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi (darslik) – T.: “Adolat” 2018
3. V.S. Nersesyans Huquq falsafasi - T., “Adolat” 2003
4. Saydullayev Sh.A. Davlat va huquq nazariyasi (darslik) – T.: “Yuridik adabiyotlar publish” 2020